

Юрій Костюченко, Ольга Малишева, Віктор Пушкар, Максим Ющенко, Павло Гомонай

Social Transformation Group, Київ, Україна, yuriy.v.kostyuchenko@gmail.com,
obmalysheva@gmail.com, pushkarua@gmail.com, max.v.yuschenko@gmail.com,
pavlo.homonaj@gmail.com

Новий лексикон війни: мовні новотвори учасників війни на Донбасі 2014-2021 як індикатори радикалізації

Стаття спрямована на короткий огляд та попереднє узагальнення мовних новотворів учасників війни на Донбасі 2014-2021, переважно призначених для ідентифікації противника, які можуть бути інтерпретовані як індикатори радикалізації та маркери насильства. Представлено два корпуси новотворів – поширених в середовищі проросійських бойовиків та серед членів урядових сил України. Запропоновано попередні висновки щодо специфіки розподілу новотворів та різниці соціальних структур і культурних традицій спільнот.

***

Воєнна криза призводить до формування радикалізованих спільнот¹, які серед іншого, швидко формують своє культурне поле, зокрема, свій специфічний лексикон². Цей лексикон віддзеркалює функціонал спільноти, але з іншого боку, він дає уявлення про більш фундаментальні речі – від еволюції мови до еволюції суспільств, які сформували радикалізовані спільноти³.

Радикальний лексикон характеризується, зокрема, наявністю великої кількості новотворів: з'явилися геть нові слова для опису нової реальності, деякі слова набули нового сенсу, деякі – раніше маловживані - отримали широкий вжиток, деякі виринули з історичного напівзабуття і повернулися в буденне використання. Структура, функціонал, символічні ряди, метафорична наповненість, походження і еволюція термінології свідчать про певні соціокультурні і соціопсихологічні особливості спільноти, особливості її устрою, про її колективні уявлення, світогляд, цінності, інтереси, а також про тенденції її радикалізації, зокрема, ставлення до насильства, готовність до агресії⁴.

Тому вивчення лексиконів радикалізованих кризових спільнот, наприклад, інструментами нарративного аналізу та кризової антропології, є важливою задачею: як з точки зору аналізу рушіїв радикалізації, так і з точки зору вивчення питань безпеки, зокрема, шляхів дерадикалізації.

---

¹ Della Porta, D. (2018). Radicalization: A relational perspective. *Annual Review of Political Science*, 21, 461-474.

² Mandel, D. R. (2009). Radicalization: What does it mean. *Home-grown terrorism*, 101-113.

³ Van den Bos, K. (2020). Unfairness and radicalization. *Annual review of psychology*, 71, 563-588.

⁴ Bilewicz, M., & Soral, W. (2020). Hate speech epidemic. The dynamic effects of derogatory language on intergroup relations and political radicalization. *Political Psychology*, 41, 3-33.

В якості бази при підготовці цього словника було використано матеріали досліджень Social Transformation Group 2015-2021⁵, які включали моніторинг соціальних мереж та прямі інтерв'ю з проросійськими бойовиками та тимчасово окупованих територіях; крім того, було використано широкий набір відкритих джерел і матеріалів медіа⁶.

Російський найманець Валерій Жариков, фото з соцмереж, 2016.

Було обрано найбільш вживані зразки термінів, якими члени збройних груп позначають противника та його ознаки; слова, які відносяться до ненормативної лексики, було виключено.

Короткий словник мовних новотворів бойовиків проросійських незаконних збройних формувань на Донбасі в період воєнного конфлікту 2014-2021 як наративних маркерів насильства і агресії

Бандерлог – принизливе позначення бандерівця, прихильника національно-визвольної ідеології чи навіть носія української ідентичності як такої; походить не лише від назви персонажів відомого твору Р. Кіплінга «Книга джунглів», але і від терміну кримінального арго «бандерлог» (лінива, байдужа людина, яка цікавиться лише примітивними потребами і відмовляється від будь-якого спілкування чи спільної діяльності); широке застосування цьому терміну дав В. Путін під час своєї прес-конференції 15 грудня 2011, коли вжив його по

---

⁵ Kostyuchenko, Y., Yuschenko, M., & Artemenko, I. (2018). On Experience of Social Networks Exploration for Comparative Analysis of Narratives of Foreign Members of Armed Groups: IS and L/DPR in Syria and Ukraine in 2015-2016. *International Journal of Cyber Warfare and Terrorism (IJCWT)*, 8(2), 17-31.

⁶ Костюченко Ю. (2022). Новий некрономікон: спроба вивчення культурних маркерів конфліктних ідентичностей в середовищі проросійських бойовиків під час війни на Донбасі 2014–2021. *Social Transformation Sentinel*, Vol 3, Issue 1, 2-52.

відношенню до діячів рос. опозиції, які на його думку легко піддаються впливам і не мають власної думки чи волі, стосовно українців фіксується з 2013 (напр. *«Бандерлог заглянул на проломленную крышу машины, на ногу человека, неестественно торчащую в сторону»*⁷).

Бандерофашист (від *«Бандера»* та *«фашист»*) – той, хто підтримує Україну, явний чи прихований прибічник національної української ідеї та українського національно-визвольного нарративу, незалежно від місця перебування чи походження; фіксується з 2014 (див., напр. *«Бандерофашист и организатор Майдана, американская подстилка Мустафа Найем едет в Россию с лекциями»*⁸).

Вирусь (від *«вийти»* та *«руській»*) – той, хто свідомо чи несвідомо змінив свою національну ідентифікацію з «росіянина» на будь-яку іншу; фіксується з 2021 (напр. *«нет никаких украинцев, есть вырусь, забывшая свой род и племя», «Однако при всем значительном вреде, нанесенном вырусью, Россия осталась русской и по-прежнему смотрит на мир с любовью»*⁹).

ВФУ (аббревіатура від *«вооруженные формирования Украины»*) – пропагандистське визначення ВСУ, поширене в колах офіційної пропаганди бойовиків; фіксується з кінця 2014-початку 2015 (напр., *«террористические подразделения ВФУ совершили ряд обстрелов территории республики»*¹⁰).

Європідар (від *«Європа»* і *«підар»*) - принизливе визначення кримінального походження гомосексуальної особи) – прихильник європейських цінностей, прибічник парадигми пріоритету свободи особистості, якості життя і комфорту, той, хто відкидає традиційні для російського суспільства архаїчні гендерні стереотипи та комунікативні патерни маскулінного домінування; фіксується з 2014 (напр., *«а эти все "толерантные" европидары не помнят этого. Они понимают только язык силы»*¹¹).

Каратель – загальне визначення членів урядових збройних сил України, поширене в колах бойовиків, групах їхньої підтримки, яке активно підтримується офіційною проросійською та кремлівською пропагандою; посилається на стереотипи радянської пропаганди часів Другої Світової (відповідно до радянської міфології – *«великої вітчизняної»*) війни; фіксується з 2014 (напр., *«Под Угледаром украинские каратели расстреляли троих мирных жителей»*¹²).

Кастрюля (кастрюлеголовий) - визначення прихильника Революції Гідності, походить від іронічного способу подолання заборони уряду часів президента Віктора Януковича на використання захисної амуніції цивільними особами, спрямоване на придушення Майдану, коли учасники протестів у відповідь на абсурдну регуляцію надягли на голови каструлі та інше кухонне приладдя, яке формально не підпадало під заборону; використовується як

---

⁷ Цит.за Белозёров М. (2017). *Украина.точка.ру*. М, Остеон, 270с. ISBN 5040945590.

⁸ Цит.за *«Валя Кальм: литературный дневник»*, <https://stihi.ru/diary/dusia2/2015-05-26>.

⁹ Цит.за Биров Э. (2017). *«Взгляд деловая газета»*, 05. 04. 17, <https://vz.ru/opinions/2014/9/18/705678.html>.

¹⁰ Типова заява т.зв. «прес-служби» адміністрацій окупованих територій.

¹¹ Коментар користувача соціальної мережі «ВКонтакте», 2018.

¹² Пропагандистська заява сайту EADaily <https://eadaily.com/ru/news/2022/04/16/pod-ugledarom-ukrainskie-karateli-rasstrelyali-troih-mirnyh-zhiteley-dnr>.

бойовиками, так і пересічними апологетами «руськава міру» з образливою метою; фіксується з 2014 (напр., «...с вами, ублюдочными кастрюлеголовыми тварями, рагулячими, ЗапУкровскими, не хотят жить люди...»¹³).

Криптохохол (від «*κρυπτός*» - прихований та «*хохол*») – прихований чи навіть несвідомий прихильник українського уряду та України на територіях «руськава міра», латентний зрадник; фіксується з 2015 (напр., «*Н.В. Гоголь, полтавский русскоязычный криптохохол*»¹⁴).

Ленточка – на слензі бойовиків та військових ЗС РФ - кордон між тимчасово окупованими територіями Донбасу та РФ, походить від мілітаристського сленгу радянської армії 1980-х; фіксується з 2014 (напр. «*На следующий день перегрузили весь груз в полноприводные «газели» и поехали, как тогда говорили, «за ленточку»*¹⁵, «*шефа отозвали обратно за ленточку как не оправдавшего доверие*»¹⁶).

Майдаун (від «*Майдан*» і «*даун*») – визначення прихильника Революції Гідності, який зрадив ідеали «руськава міра», бездумно піддавшись пропаганді Майдану, вживається переважно по відношенню до цивільних осіб; фіксується з 2014 (напр., «...она упала за стол и майдаун радостно закричал: “Ура, ура, убил колорадку!”»¹⁷).

Мобік (від «*мобілізований*») – примусово мобілізований до лав НЗФ, питомо цивільна особа, позбавлена мотивації, погано навчений, лякливий боєць, потенційний дезертир або зрадник; фіксується з 2020 (напр., «*опять пригнали этих мобиков одноразовых, пушечное мясо...*»¹⁸, при цьому слово «мобік» давно є вкоріненим в молодіжному слензі: в різний час і в різних спільнотах воно може мати значення «мопед», «складаний велосипед» чи «мобільний телефон»).

Наглосакси (від «*наглий*» та «*англосакс*») – модифікований з дифамаційною метою термін конспірологічного походження «англосакси», яким ідентифікуються громадяни Великобританії та США в середовищі прихильників «руськава міру»; фіксується з 2015 (див., напр. «*Вновь жареным запахло в нашем мире. Вновь наглосакс плетёт обмана сеть. Россия - зло, разносится в эфире. Надсмотрщик над Европой вынул плеть*»¹⁹).

---

¹³ Цит. пропагандистки Т. Монтян, наведена за «Ублюдочные кастрюлеголовые твари»: Монтян поздравила сепаратистов с «независимостью», наведено за Україна.ру, 24.08.2018. <https://ukraina.ru/news/20180824/1020916034.html>.

¹⁴ Цит.за Донецкая Л. (2019). Слышите ли вы нас, люди русские? Союз писателей России, 25.09. 2019. <https://rospisatel.ru/donezkaja2.htm>.

¹⁵ Див., «Сидит дед у разбомбленного дома и плачет» Военкор о первых ополченцах и первых обстрелах мирных жителей в Донбассе», «Лента.ру», 17 вересня 2019; https://lenta.ru/articles/2019/09/17/donbass_3/.

¹⁶ Див. Влад Воронов «Помеченный на удаление», М.: Эксмо, 2020, ISBN: 978-5-04-107295-7.

¹⁷ Цит. за Мухин Ю. (2017). *Как не надо делать революцию*. Москва, Изд. «Алгоритм», Серия «Политический бестселлер»; 336с. ISBN 978-5-906995-21-6.

¹⁸ Частина інтерв'ю з бойовиком НЗФ, записана Social Transformation Group в 2019.

¹⁹ Цит. за А. Нечаев «Вновь жареным запахло в нашем мире. Патриотические стихи», 06.02.2022. <http://litsait.ru/stihi/patrioticheskie-stihi/vnov-zharenym-zapahlo-v-nashem-mire-295878.html>. (авторську орфографію збережено).

Небратья – ті, хто не є братами, визначення українців, вужче – противника; походить від популярного вірша Анастасії Дмитрук «*Нікогда ми не будем братьями*» («ніколи ми не будемо братами»), 2014; широке використання в середовищі бойовиків фіксується з 2015 (наприклад, «*Пора прекращать лить сопли по "небратьям". Каждый украозабоченный по сути враг и подлежит уничтожению*»²⁰, «*Фактически, наши заокеанские партнеры демонстрируют небратьям, во сколько они оценивают их независимость*»²¹, «*К небратьям сейчас активно прибывают иностранные военные советники*»²²).

Обісранець (в сучасному значенні - від «обісраний» та «новобранець») – погано навчений та не підготовлений солдат-новобранець, застосовується не лише для приниження противника, але і як маркер для погано підготовлених своїх - як для бойовиків НЗФ, так і для позначення солдатів російської армії; прямо походить від терміну кримінального аргю «обісранець» (нікчемна людина, лайно); використання цього новотвору фіксується в середовищі бойовиків з кінця 2017-початку 2018 (напр. «*гонят всякую шваль, алкашей, обосранцев-дезертиров на позиции*»²³).

П'ятнадцятитисячник – безідейний бойовик-найманець, який долучився до лав проросійських НЗФ через обіцяну платню в 15 тисяч російських рублів на місяць, використовується з приховано зневажливою конотацією, в порівнянні з тими, хто долучився до НЗФ з ідейних міркувань; фіксується з 2015, відколи різноманітні напів-автономні загопи бойовиків були об'єднані в т.зв. «армійські корпуси» і потрапили під російське керівництво і повне фінансове і військово-технічне забезпечення з боку РФ (напр. «*Боюсь, что все эти «пятнадцатитысячники» побегут с поля боя при первом же залпе*»²⁴).

Правосек (від «Правий сектор») – позначення членів добровольчих проурядових загонів, вживається в негативному принизливому контексті за співзвуччям зі словом «гомосек» (принизливе прізвисько гомосексуаліста, поширене в російськомовному середовищі, має кримінальне походження), фіксується з 2014 (напр., «*"правосеки" подорвали "Урал" с украинскими военными*»²⁵).

Скакуас (від «скакати» і «папуас») – позначення прихильника Революції Гідності, походить від жартівливого заклик «*хто не скаче, той москаль*», що пролунав на Майдані в 2014, вживається переважно по відношенню до цивільних осіб; використовується з 2014 (напр., «*"Скакуасы" позорят Неньку по всему миру*»²⁶).

---

²⁰ Коментар до передруку статті Ю. Вітязевої на «Однокласнікі.ру»; <https://ok.ru/silavyedi/topic/153602910402614>.

²¹ Див. Запис телеграм-каналу «Мышь в овощном»; <https://tigrm.ru/channels/@kbrvdvkr/12804>.

²² Див., наприклад, «Запад сливает Зеленского? Почему в Киеве резко начали готовиться к войне», 26 листопада 2021, ТВЦ; <https://www.tvc.ru/news/show/id/226819>.

²³ Частина інтерв'ю з бойовиком НЗФ, записана Social Transformation Group в 2019.

²⁴ Цит.за Санаров А. (2019). *Позывной «Гренада»*. Ridero. ISBN 978-5-0050-9493-3.

²⁵ Цит.за: «Чужие среди своих», РИА Новости, 15.07.2018, <https://crimea.ria.ru/20180715/1114841876.html>.

²⁶ Родионов Д. Рен-ТВ, 07.08.2019, <https://ren.tv/blog/dmitrii-rodionov/445602-skakuasy-pozoriat-nenku-po-vseму-miru>.

Тело - на слензі бойовиків та військових ЗС РФ – бойовик НЗФ згідно списку чи штатного розкладу, спискова одиниця незалежно від професійних якостей; походить від радянського армійського сленгу; фіксується з 2014 (напр., *«в этот полк всех берут – без глаз, без руки, три ходки, лишь бы было тело»²⁷*).

Укр (скорочення від «українець») – широко розповсюджене зневажливе позначення українців в середовищі бойовиків, їхніх прихильників та широких верств російського суспільства; фіксується з 2014 (напр. *«Укры разбомбили укрепления ополченцев ДНР», «В 2014-м нужно было бить "укров" и мешать гусеницами с черноземом»²⁸*).

Укронацист (від «український» та «нацист») – зневажлива назва прихильників української ідеї, які вороже ставляться до російської агресії; фіксується з 2014 (напр., *«Укронацисты, собирающиеся ограбить православные храмы, выступили единым фронтом с американцами, разбойничавшими в музеях Багдада»²⁹*).

Укроп (походить від «українець») – збройний представник проурядових сил (ЗСУ, добровольчих загонів, поліції тощо); фіксується з середини 2014 (напр., *«Мы поняли, что нас осталось 5 человек, мы в плотном кольце укропов»³⁰*).

Укрорейх (походить від «український» та «рейх») – зневажлива назва України, яка прирівнює її до нацистської Німеччини, фіксується з 2014 (напр., *«Украинцы не справились с независимостью. Превратились в укрорейх, развязали войну, переругались со всеми соседями. Пора заканчивать с этим цирком»³¹*).

Укрофашист (походить від «український фашист») – пропагандистське визначення прихильників української ідеї, які вороже ставляться до російської агресії, яке походить від широко розповсюдженого кліше кремлівської пропаганди про «українських неонацистів»; фіксується з 2014 (напр., *«"Укрофашисты угробили всё" — РФ сделает из Украины "аграрную провинцию"»³²*).

Хінзір (від араб. خنزير - свиня, брудна тварина) – принизливе прізвисько українців, розповсюджене в середовищі бойовиків, які мають досвід сирійської та лівійської кампаній; фіксується з 2017 (напр., *«задача пропагандистов – поднимать моральный дух хинзирев любой ценой»³³*).

---

²⁷ Див., наприклад, інтерв'ю загиблого бойовика Василя «Скіфа» Вишневецького; <https://www.youtube.com/watch?v=Q-2wOeK26Eg>.

²⁸ Цит. рос. журналіста Дм. Стешина, 26.12.2021, за <https://www.ostro.org/donetsk/politics/articles/624750/>.

²⁹ Цит. за НТС, 18.12.2018, Свідомые нацисты собрались ограбить УПЦ, <https://nts-tv.com/articles/svidomye-natsisty-sobralis-ograbit-upts-10679/>.

³⁰ Цит. за «Экс-замглавы штаба армии ДНР: «Мы пугали „укропов“ криком „Аллах акбар!“», «Аргументы и факты», 07.07.2017, https://aif.ru/politics/world/eks-zamglavy_shtaba_armii_dnr_my_pugali_ukropov_krikom_allah_akbar.

³¹ Цит. за «Пора заканчивать с укрорейхом» — сеть об идее «ликвидировать Украину», «Регнум», 18.10.2021, <https://regnum.ru/news/polit/3400110.html>.

³² Цит. за «Регнум», 20.04.2021, <https://regnum.ru/news/polit/3248419.html>.

³³ Коментар користувача форуму сайту «LostArmor», 2021.

Хохлождун (від «*хохол*» та «*ждать*» - чекати) - той, хто чекає на повернення українців («*хохлів*»), нелояльний місцевій проросійській адміністрації мешканець окупованих територій, який чекає на відновлення легітимної української влади, прихований ворог «*рускава міра*»; фіксується з кінця 2020 (напр., «*думаешь, мало тут хохлождунов по норам сидит, гадит*»³⁴).

Хохлопитек (від «*хохол*» та «*πίθηκος*» - мавпа) – українець, той, хто ідентифікує себе українцем, відокремлює себе росіянина та від «*рускава міра*», широко фіксується з 2014, але мало широкий вжиток серед окремих українофобських груп ще з 2004 (напр., «*в любой момент киевские хохлопитеки и их кураторы из-за лужи готовы устроить нам какую-нибудь кровавую провокацию*»³⁵).

Деякі мовні новотвори бійців урядових сил України в період воєнного конфлікту 2014-2021 на Донбасі

Аватар – боєць, який хронічно зловживає алкоголем, фіксується з 2014 (напр., «*в мене особисті рахунки з «аватарами». Я через одного отримала поранення. Тож я буду пресувати пияцтво всюди, де побачу*»³⁶).

Ватан (вата, ватник, від назви одягу «*ватник*») – узагальнене прізвисько для проурядово налаштованих патріотів РФ, які переважно наслідують радянські погляди, вживано стосовно цивільних осіб незалежно від громадянства, відомо з 2011, активно фіксується з 2014 (напр. «*Зеленский не українофоб - він затятий ватник*»³⁷).

Дировець (від «*дира*» - зневажлива назва для позначення самопроголошеної «*ДНР*») – мешканець самопроголошених «*Л/ДНР*», який підтримує політику локальних окупаційних адміністрацій, «*громадянин Л/ДНР*», вживається стосовно як цивільних осіб, так і членів НЗФ, фіксується з 2014 (напр. «*попав дировець до раю, а той виявився українським*»³⁸).

Домбabwe (від «*ДНР*» та «*Зімбабве*») – зневажлива назва для територій самопроголошеної «*ДНР*», конотує низький («*як в Зімбабве*») соціально-економічний та управлінський рівень території, фіксується з 2014 (напр. «*Это наша земля, а не Луганда или Донбabwe*»³⁹).

Запоребрик – зневажлива назва РФ, походить від застосованого російським бойовиком (ймовірно, поточним чи колишнім кадровим військовим РФ) не розповсюдженого в Україні, але натомість вживаного в окремих регіонах РФ слова «*порєбрїк*» (бордюр) під час

---

³⁴ Частина інтерв'ю з бойовиком НЗФ, записана Social Transformation Group в 2021.

³⁵ Цит.за Михайловский А., Харников А. (2017). «*Гроза*» против «*Барбароссы*», М, АСТ, ISBN 5179832217.

³⁶ Цит.за «*На фронті дві головні проблеми: зневіра та аватари*», - Леся Рой», «*Громадське Радіо*», 1.02.2016, <https://hromadske.radio/podcasts/kyiv-donbas/na-fronti-dvi-golovni-problemy-znevira-ta-avatory-lesya-roy>.

³⁷ Цит. за коментарем до відео в соцмережі Facebook, 24.04.2019, <https://www.facebook.com/watch/?v=797640167287636>.

³⁸ Цит. за коментар на мережевому форумі «*Української правди*», 26.08.2016, <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=934082.30>.

³⁹ Цит.за «*Цензор.нет*», 03.06.14, <https://censor.net/ru/n288257>.

захоплення відділку МВС в Краматорську 12 квітня 2014⁴⁰, також може позначати мешканця РФ, фіксується з 2014 (напр. *«Запоребрик – это концентрация косности и агрессивной самоканонизации, для которого весь мир с движением и попытками изменений, – Хаос, состоящий из геев, пиндосов, эуропейцев...»*⁴¹).

Звірояцір (від «звір» та «яцір», локалізована назва вимерлого виду Synapsida) - в період 2014-2021 – назва проросійських найманців на тимчасово окупованих територіях, а починаючи з 2022 – загальна назва російських окупаційних військ, розповсюджена на східних теренах України (на відміну від більш універсального терміну «орк»), застосовується в значенні «монстр», фіксується з 2015 (напр. *«уехали, потому что пришли русские мясники-звероящеры»*⁴²).

Кацап – історична зневажлива розмовна назва росіян, вживана переважно в Україні, але також в Польщі та Білорусі, крім того, поширена серед окремих субетнічних груп в РФ, широке повернення у повсякденний вжиток фіксується з 2014.

Колорад (від «колорадський») – зневажлива назва апологетів російської та радянської міфології «великої вітчизняної війни», пов'язана із використанням росіянами, проросійськими активістами та прихильниками проросійських поглядів т.зв. «георгіївської стрічки», кольори якої нагадують колорадського жука, іноді використовується як самоназва проросійських активістів, фіксується з 2014 (напр. *«он – “черная смерть” для бандеровских карателей и с гордостью носит позывной “Колорад”, которым его “наградили” киевские убийцы»*⁴³).

Луганда (від «ЛНР» та «Уганда») - зневажлива назва для територій самопроголошеної «ЛНР», конотує низький («як в Уганді») соціально-економічний та управлінський рівень території, фіксується з 2014.

Лугандон (від «Луганськ» та «Донецьк») – зневажливе (за непристойним співзвуччям) позначення тимчасово окупованих територій Луганської і Донецької області – самопроголошених «ДНР» та «ЛНР», також – у значенні мешканець «Л/ДНР», фіксується з 2014 (напр. *«Пострадали фанаты лугандона от своих “защитников”»*⁴⁴).

Москаль – традиційна історична назва мешканців РФ, побутова назва росіянина, уживана серед українців, білорусів, поляків та галицьких євреїв; також цей термін застосовують до військовиків або москвичів, широке повернення у повсякденний вжиток фіксується з 2014.

Набутильник (від «бутылка» - пляшка) – зневажлива назва росіян, походить від принизливого ритуалу «саджання на пляшку», поширеного в тюремних та військових

---

⁴⁰ Захоплення Краматорська: <https://www.youtube.com/watch?v=VGLr8-6Dpxs>.

⁴¹ Цит.за Андрус Д., «Запоребрик сам не умрет», авторський блог на «Тверезий погляд», 30.12.2017, <https://tverezo.info/post/38652>.

⁴² Коментар користувача соціальної мережі Twitter, 2021.

⁴³ Цит.за Большаков В. (2016). «Позывной: "Колорад". Наш человек Василий Сталин», М. Эксмо, 352с., ISBN 978-5-699-91523-1.

⁴⁴ Цит.за «Профессиональные индейцы рф и утопленники лугандона» авторський блог на «Ізбірком», 26.01.2017, <https://izbirkom.org.ua/blog/user103/professionalnye-indeitsy-rf-i-utoplenniki-lugandona-120/>.

спільнотах, фіксується з 2018 (напр. «*вас, путинских набутыльников, никто не спрашивает*»⁴⁵).

Орк (ймовірно, від грецького *Όρκος* – демона підземного світу) – в період 2014-2021 – назва проросійських найманців на тимчасово окупованих територіях Донбасу (на відміну від «русня», яким позначалися російські військові), починаючи з 2022 – загальна назва російських окупаційних військ; походить від назви вигаданої раси з романів Дж. Толкіна – дезорганізованих, звіряче жорстоких та нелюдських варварів з тваринними рисами; широко вживається з 2014 (напр., «*ніщо так краще не переконує орків, як спокійне і комфортне життя в Маріуполі*»⁴⁶).

Рашист (від «*russian*» та «*фашист*») – завзятий апологет та активний провідник ідей «рускава міра», які інтерпретовані як питомо тоталітарні, расистські та фашистські, термін походить з часів російсько-чеченських війн і приписується Джохару Дудаєву, набув поширення під час російської агресії в Грузії в 2008, фіксується в широкому вжитку з 2014 (напр., «*Мир должен осудить рашизм и нового фюрера в лице Путина и привлечь военных преступников к ответственности на Киевском процессе*»⁴⁷).

Русня (руслики) – росіянин, росіяни, загальне зневажливе позначення російських військових на території України, іноді – росіяни взагалі, широко вживається з 2014 (напр. «*дуже багато дохлої русні на відео*»⁴⁸).

Свинопес (свинособака, від «*свиня*» і «*пес/собака*») – зневажливе визначення росіян, походить від нім. політичного терміну часів Першої Світової «*innerer Schweinehund*» – потвора, яка уособлює лінощі, боязливість, слабкість; фіксується з 2015 (напр. «*Російська свинособака згоріла на роботі*»⁴⁹).

Сепар (від «*сепаратист*») – узагальнена назва членів НЗФ на тимчасово окупованих територіях Донбасу, фіксується з 2014 (напр. «*У нас була задача — тримати оборону, щоб не пройшли сепари*»⁵⁰).

Швабра - зневажлива назва росіян, походить від розповсюдженого в пенітенціарних закладах РФ виду катувань – проштовхування ручки від швабри в анус, фіксується з 2021 (напр. «*швабрам мало унижений на родине, они к нам поперлись за добавкой*»⁵¹).

Заключні зауваження

---

⁴⁵ Коментар користувача соціальної мережі Twitter, 2020.

⁴⁶ Цит. з тексту блогу Віктора Литовченка, 27.03.2019, <https://tverezo.info/post/92086>.

⁴⁷ Цит. за Інна Богословська, «Українська правда», 18.07.2014, <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bogoslovska/53c8f50a9f96b/>.

⁴⁸ Коментар користувача форуму UA Talks «*Антиурядові сили і армія РФ у війні на Донбасі*», 25.10.2016.

⁴⁹ Коментар користувача соціальної мережі Facebook, 2021.

⁵⁰ Цит. за Штогрін І. укл. (2016). «АД 242. Історія мужності, братерства та самопожертви», КСД, 352с., ISBN 978-617-12-0097-5.

⁵¹ Коментар користувача соціальної мережі Twitter, 2021.

Для того, щоб робити остаточні ґрунтовні висновки, наразі не вистачає повного, точного і достовірного матеріалу. Втім, деякі попередні зауваження можна запропонувати, виходячи з наявних даних.

Перш за все, доволі очевидною є семантична різниця корпусів новотворів, характерних для членів проросійських та урядових українських збройних загонів.

Мовні новотвори проросійських бойовиків здебільшого є доволі примітивними абрєвіатурами («ВФУ»), скороченнями («укр», «укроп») чи поєднаннями («украцист», «укрорейх»), які базовані на рутинних кліше радянської («фашист», «каратель») і російської («нацист») пропаганди, на традиційних расистських і ксенофобських кліше («скакуас», «хохлождун», «хохлопїтек», «майдаун»), де використані традиційні для росіян образливі кліше «папуас», «хохол», «даун»), походять від зовнішніх ознак чи ознак дії («кастрюля», «скакуас»), мають чітко визначений особисто образливий характер, функціонально спрямовані на демонстративне приниження опонента.

При цьому, в якості об'єкта приниження і домінування може виступати як противник, так і представник своєї сторони («мобік», «тело», «обісранець» тощо).

Водночас, серед новотворів бойовиків фіксується частина термінів кримінального походження («бандерлог», «обісранець») та посилань на кримінальні патерни гендерної поведінки («європідор», «правосек»). Також вартим уваги є те, що деякі терміни увійшли в широкий вжиток лише після того, як були поширені формальним лідером («бандерлог»).

Також можна звернути увагу на еволюцію лексику, пов'язану як зі змінами суспільних настроїв на окупованих територіях («хохлождун»), так і з розширенням бойового досвіду проросійських найманців («хінзір»).

Новотвори представників урядових сил демонструють тяглість до традицій («кацап», «москаль»), в тому числі літературних («орк»), вони базовані на широкому застосуванні анімістичних метафор («звіроящер», «колорад», «свинособака»), топографічному самовизначенні («лугандон», «диравець»), чи яскравих проявах колективної поведінки противника («набутильник», «швабра»), хоча прояви пост-імперського расизму теж фіксуються («домбabwe», «луганда»); вони мають менш чітку особисто образливу конотацію і скоріш іронічний характер, функціонально вони спрямовані на запровадження узагальнення, впорядкування та символічної класифікації нового понятійного простору. В них також можна побачити прояви регіонального різноманіття спільноти («орк» та «звіроящер»).

Ця різниця, найімовірніше, зумовлена як різністю культурних традицій російської та української спільнот, так і різницею соціальних структур, які є джерелом та соціальною і мобілізаційною базою членів різних груп. Також, безсумнівним фактором є потужний вплив державної кремлівської пропаганди на російське суспільство, якій формує спільноту проросійських бойовиків: на це вказує те, що більшість зневажливих і принизливих термінів широко і вільно поширюються російськими державними ЗМІ.

Так, зафіксовані особливості лексику проросійських і російських бойовиків можуть вказувати на специфіку будови соціуму, з якого походить спільнота бойовиків. Найімовірніше, він є питомо колективістським, побудованим на відносинах домінування і вертикальному делегуванні насильства, як інструментах соціальних комунікацій; воля і позиція формального лідера такої ієрархії є абсолютною і має майже сакральний характер, а інтереси окремих

рядових членів не враховуються; такого роду спільноти є істотно атомізованими і гетерогенними за структурними і функціональними ознаками⁵².

Окремо слід зазначити, що розглядати наведену термінологію в загальноприйнятому дискурсі «мови ненависті»⁵³, мабуть, не має методичного сенсу, бо весь лексикон радикалізованих груп може бути визначеним як «мова ворожнечі» загалом: в даному випадку мова не йде про реструктуризацію соціальних норм внаслідок застосування мови ворожнечі, а навпаки – відповідна мова виникає внаслідок кризової модифікації соціальних норм. Отже, у випадку лексикону радикалізованих груп є сенс відокремити їхні мовні практики в особливе явище і аналізувати його окремо.

Вказані питання потребують подальшого вивчення.

Посилання

Bilewicz, M., & Soral, W. (2020). Hate speech epidemic. The dynamic effects of derogatory language on intergroup relations and political radicalization. *Political Psychology*, 41, 3-33.

Della Porta, D. (2018). Radicalization: A relational perspective. *Annual Review of Political Science*, 21, 461-474.

Howard, J. W. (2019). Free speech and hate speech. *Annual Review of Political Science*, 22, 93-109.

Kemmelmeier, M., Burnstein, E., Krumov, K., Genkova, P., Kanagawa, C., Hirshberg, M. S., ... & Noels, K. A. (2003). Individualism, collectivism, and authoritarianism in seven societies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34(3), 304-322.

Kostyuchenko, Y., Yuschenko, M., & Artemenko, I. (2018). On Experience of Social Networks Exploration for Comparative Analysis of Narratives of Foreign Members of Armed Groups: IS and L/DPR in Syria and Ukraine in 2015-2016. *International Journal of Cyber Warfare and Terrorism (IJCWT)*, 8(2), 17-31.

Mandel, D. R. (2009). Radicalization: What does it mean. *Home-grown terrorism*, 101-113.

Van den Bos, K. (2020). Unfairness and radicalization. *Annual review of psychology*, 71, 563-588.

Костюченко Ю. (2022). Новий некрономікон: спроба вивчення культурних маркерів конфліктних ідентичностей в середовищі проросійських бойовиків під час війни на Донбасі 2014–2021. *Social Transformation Sentinel*, Vol 3, Issue 1, 2-52.

---

⁵² Kemmelmeier, M., Burnstein, E., Krumov, K., Genkova, P., Kanagawa, C., Hirshberg, M. S., ... & Noels, K. A. (2003). Individualism, collectivism, and authoritarianism in seven societies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34(3), 304-322.

⁵³ Howard, J. W. (2019). Free speech and hate speech. *Annual Review of Political Science*, 22, 93-109.

Yuriy V. Kostyuchenko, Olga Malysheva, Viktor Pushkar, Max Yuschenko, Pavlo Homonaj
Social Transformation Group, Kyiv, Ukraine, yuriy.v.kostyuchenko@gmail.com,
obmalysheva@gmail.com, pushkarua@gmail.com, max.v.yuschenko@gmail.com,
pavlo.homonaj@gmail.com

New lexicon of war: linguistic innovations of participants of the war in Donbass 2014-2021 as indicators of radicalization

Abstract: The article is aimed at a brief overview and preliminary generalization of linguistic innovations of the participants of the war in Donbass 2014-2021, mainly purposed to identify the enemy, which can be interpreted as indicators of radicalization and markers of violence. Two corpora of innovations are presented - distributed among pro-Russian militants and among members of the government forces of Ukraine. Preliminary conclusions on the specifics of the distribution of innovations and differences in social structures and cultural traditions of communities are offered.

Keywords: narrative analysis, Donbas, Russian-Ukrainian war, radicalization, violence, crisis anthropology